

Tomasz Maria Dąbek

Ewangelia Pawłowa

Verbum Vitae 13, 149-167

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWANGELIA PAWŁOWA

Tomasz Maria Dąbek OSB

Św. Paweł odegrał wielką rolę w głoszeniu Ewangelii poza obrębem judaizmu. Określenia wskazujące na związek słowa Bożego, które przekazywał, z jego głosi-cielem występują szczególnie w Drugim Liście do Ko-ryntian oraz w Liście do Galatów. Spowodowane to było polemiką, jaką Apostoł musiał prowadzić z adresatami li-stów w związku z zagrożeniem jedności we wspólnotach spowodowanym przez działanie misjonarzy judeochrze-ścijańskich, którzy chcieli zobowiązać wiernych nawró-conych spośród pogaństwa do zachowywania zwyczajów żydowskich, przede wszystkim obrzezania. Powoływali się na autorytet Piotra i pozostałych Apostołów działają-cych wcześniej niż Paweł, stanowiących najbliższe gro-no uczniów Jezusa podczas Jego ziemskiej działalności. W Liście do Galatów podkreśla prawdę o Boskim au-torytecie swojego posłannictwa, mocą którego głosi usprawiedliwienie z wiary w zbawcze dzieło Chrystusa i w konsekwencji koniec obowiązywania przepisów wyni-kających z Prawa Mojżeszowego, zwłaszcza obrzezania. W Drugim Liście do Koryntian podkreśla swój osobisty autorytet, posłannictwo otrzymane od Chrystusa potwier-dzone ofiarną, bezinteresowną pracą i znośaniem prze-śladowań.

Rozważymy teksty, w których Apostoł Narodów wy-powiada się na temat Ewangelii, którą głosi, jej autorytetu i znaczenia dla życia tych, którzy uwierzyli w Chrystusa.

Zwracając uwagę przede wszystkim na wypowiedzi z Listów do Galatów i Drugiego do Koryntian, wskażemy także analogie w teksach Pawłowych, przede wszystkim w Listach, których autentyczność Pawłową powszechnie się dziś przyjmuje¹.

EWANGELIA OTRZYMANA OD CHRYSTUSA (BOGA) I OD KOŚCIOŁA

Św. Paweł miał bardzo mocną świadomość powołania do głoszenia Ewangelii i poczucie obowiązku pełnienia tego, co uważał za święte zadanie². Spośród wielu wypowiedzi na ten temat możemy przytoczyć fragment dłuższego tekstu, w którym mówi o swojej bezinteresowności, gorliwości i gotowości dostosowania się do różnych odbiorców, by słowo Boże przemówiło do nich jak najskuteczniej: „Nie jest dla mnie powodem do chluby to, że głoszę Ewangelię. Świadom jestem ciężącego na mnie obowiązku. Biada mi bowiem, gdybym nie głosił Ewangelii! ¹⁷ Gdybym to czynił z własnej woli, miałbym zapłatę, lecz jeśli działał nie z własnej woli, to tylko spełniam obowiązki szafarza” (1 Kor 9,16-17).

Powołanie do głoszenia Ewangelii kształtuje postępowanie Apostoła – jest przywilejem i zobowiązaniem, które stara się wypełnić jak najlepiej³.

---

¹ 1 Tes, Ga, Flp, 1-2 Kor, Rz, Flm. Por. J.A. Fitzmyer, *Wprowadzenie do Listów Nowego Testamentu*, w: R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. wyd. polskiego W. Chrostowski, Warszawa 2001, 1251-1256, zwłaszcza 1254. Autor dzieł Listy na Pawłowe, Deutero-Pawłowe (autentyczność wątpliwa – dzieło uczniów) oraz pisane pod pseudonimem (1-2 Tm, Tt).

² Por. J. Gnlika, *Paweł z Tarsu. Apostoł i świadek*, Kraków 2002, 256-258; A. Jankowski, „Święta czynność głoszenia Ewangelii Bożej” (*Rz 15,16*), *Communio* 6/12 (1982), 3-12, tenże, *Kerygmat w Kościele apostołskim. Nowotestamentowa teologia głoszenia słowa Bożego*, Częstochowa, 124-127.

³ Por. H. Langhammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian*, Biblia Lubelska, Lublin 1998, 54; E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT VII, Poznań 1965, 213-217.

Św. Paweł podkreśla, że jego nauczanie opiera się na autorytecie Chrystusa zmartwychwstałego i Jego Kościoła. Zwłaszcza w Liście do Galatów już w adresie określa swą funkcję: „Paweł, apostoł nie z ludzkiego ustanowienia czy zlecenia, lecz z ustanowienia Jezusa Chrystusa i Boga Ojca, który Go wskrzesił z martwych” (Ga 1,1). Dalej rozwija tę myśl: „Oświadczam więc wam, bracia, że głoszona przeze mnie Ewangelia nie jest wymysłem ludzkim. Nie otrzymałem jej bowiem ani nie nauczyłem się od jakiegoś człowieka, lecz objawił mi ją Jezus Chrystus” (Ga 1,11-12)⁴.

Choć wprost nie kwestionowano jego godności apostołskiej, przeciwnicy ze względu na to, że jego powołanie nastąpiło później niż bezpośrednich uczniów Jezusa z czasów Jego ziemskiego życia, uważali go za apostoła jakby drugiej rangi. Dlatego podkreśla, że został ustanowiony nie przez ludzi, lecz przez samego Chrystusa i Boga Ojca⁵.

Podobnie określa się w pierwszych słowach obu Listów do Koryntian: „Paweł, z woli Bożej (*dia thelēmatos Theou*) powołany na apostoła (*klētos apostolos*) Jezusa Chrystusa” (1 Kor 1,1); „Paweł, z woli Bożej (*dia thelēmatos Theou*) apostoł Chrystusa Jezusa” (2 Kor 1,1). Podstawą jego funkcji i związanego z nią autorytetu jest wola Boża. Ustanowienie Pawła jako Apostoła stanowi element Bożego działania tworzącego Kościół⁶.

Ewangelia Pawłowa czerpie swój autorytet z Bożego bezpośredniego objawienia od Chrystusa zmartwychwstałego oraz z tradycji Kościoła przekazującego słowo. Kilkakrotnie Apostoł Narodów z naciskiem stwierdza, że

---

⁴ Por. E. Szymanek, *List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT VI, 2, Poznań-Warszawa 1978, 37-38.43-45; F.J. Madera, *Galatians*, Sacra Pagina Series 9, Collegeville, Minnesota 1992, 37-38.52-57.

⁵ Por. P. Bonnard, *L'Épître de Saint Paul aux Galates*, Commentaire de Nouveau Testament, Paris-Neuchâtel 1953, 19-20.

⁶ Por. C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, Black's New Testament Commentaries, London 1973², 30-31; tenże, *The Second Epistle to the Corinthians*, Harper's New Testament Commentaries, New York-Evanston-San Francisco-London 1973, 54.

przekazuje otrzymaną prawdę: „Ja bowiem otrzymałem (*parelabon*) od Pana to, co wam przekazałem (*paredōka*)” – mówiąc o ustanowieniu Eucharystii (1 Kor 11,23; „Przekazałem (*paredōka*) wam na początku to, co przejąłem (*parelabon*)” – o zmartwychwstaniu (1 Kor 15,3), „To bowiem głosimy wam jako słowo Pańskie (*en logo kyriou*)” – o rzeczach ostatecznych (1 Tes 4,15).

Spośród tych przykładów pierwszy najwyraźniej mówi o misji otrzymanej wprost od Chrystusa: „Ja bowiem otrzymałem (*parelabon*) od Pana (*apo tou Kyriou*)” (1 Kor 11,23). Przekaz od Pana – Chrystusa – można rozumieć zarówno jako owoc bezpośredniego objawienia pod Damazkiem lub w innych okolicznościach, albo też jako Boże światło pozwalające rozumieć prawdę przekazaną przez tradycję Kościoła⁷. Formuła o przekazywaniu tego, co otrzymał, wskazuje na wierność i ciągłość nauczania. Autorytet Boży stoi za słowami wyrażającymi prawdy istotne dla wiary, jakie Paweł głosi w swoim nauczaniu⁸.

Można też mówić, że osobiste wewnętrzne przeżycia Pawła stanowią potwierdzenie Bożego powołania, jakim został obdarzony: „Znam człowieka w Chrystusie, który przed czterema laty – czy w ciele nie wiem, czy poza ciałem, też nie wiem, Bóg to wie – został porwany aż do trzeciego nieba. I wiem, że ten człowiek – czy w ciele, nie wiem, czy poza ciałem, <też nie wiem>, Bóg to wie – został uniesiony do raju i słyszał tajemne słowa, których się nie godzi człowiekowi powtarzać” (2 Kor 12,2-4).

To świadectwo bliskiej więzi z Bogiem zostało przytoczone w kontekście polemiki z przeciwnikami. Powoływali się oni na podobne przeżycia, do których Koryntianie przywiązywali wielką wagę. Ale treść tych przeżyć nie jest przeznaczona do przekazu – ważne jest świadectwo przeka-

---

⁷ Por. C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 264-266.

⁸ Por. tamże, 337; F.F. Bruce, *1 & 2 Thessalonians*, WBC 45, Waco, Texas 1986, 98-99; J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i pasterskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT IX, Poznań-Warszawa 1979, 190.

zywane przy zastosowaniu normalnych środków⁹. Analogię może stanowić pouczenie z 2 P 1,12-21, w którym po odwołaniu się do przeżyć św. Piotra w czasie Przemienienia następują słowa: „Mamy jednak mocniejszą, prorocką mowę i dobrze zrobicie, jeżeli będziecie przy niej trwali jak przy lampie, która świeci w ciemnym miejscu, aż dzień zaświta, a gwiazda poranna wejdzie w waszych sercach” (w. 19)¹⁰.

W Drugim Liście do Koryntian św. Paweł mówi o dowodach swego apostołstwa: „Dowody [mojego] apostołstwa okazały się pośród was przez wielką cierpliwość, a także przez znaki, cuda i przejawy mocy” (2 Kor 12,12). Podsumowuje to, co wydarzyło się podczas lat jego działalności ewangelizacyjnej¹¹. Już wcześniej przedstawił swoje zaangażowanie w pracę apostołską, przeciwności, jakie musiał znosić jako punkt odniesienia i porównania do innych, judeochrześcijańskich głosicieli Ewangelii, którzy mu się przeciwstawiali (2 Kor 11,23-33)¹².

Swoje działanie traktuje jako „posługiwanie Ducha” (2 Kor 3,8). Jest to przeciwieństwo „posługiwaniu śmierci” (w. 6), służbie literze dawnego Prawa, do czego sprowadzałyby się działalność misjonarzy judeochrześcijańskich zmuszających nawróconych pogan do poddania się obrzezaniu i przestrzegania żydowskich zwyczajów, czyli do powrotu do stanu sprzed zbawczego dzieła Chrystusa¹³.

---

⁹ Por. H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian*, dz. cyt., 177-179; R.P. Martin, *2 Corinthians*, WBC 40, Dallas, Texas 1991, 398-406.

¹⁰ Szerzej o tym pisze w artykule: „Mamy jednak mocniejszą, prorocką mowę” (2 P 1,19). Objawienie publiczne a osobiste przeżycia religijne, *AnCrac* 36 (2004), 139-149.

¹¹ Por. K. Prümml, *Diakonia Pneumatōs. Theologische Auslegung des Zweiten Korintherbriefes*, I, Roma-Freiburg-Wien 1967, 678-682.

¹² Zestawiłem wyliczone tam przeciwności z mówiącymi o nich szerzej odpowiednimi tekstami z *Dziejów Apostolskich* w pracy: „*W ciszy i ufności leży wasza siła*” (Iz 30,15). *Nauka Biblii o milczeniu i powściągliwości w mowie*, Kraków 2006, 199-200.

¹³ Por. V.P. Furnish, *II Corinthians*, AB 32A, Garden City, New York 1984, 204.212-213.226-229; tytuł znakomitego komentarza K. Prümmla stanowi właśnie to określenie, por. dz. cyt., 123-131.

Przekonany o ważności swej misji i przekazywanej nauki przestrzega przed inną Ewangelią prowadzącą do zguby, podobnie jak prorocy Starego Testamentu piętnowali fałszywych proroków¹⁴: „Nadziwić się nie mogę, że od Tego, który was łaską Chrystusa powołał, tak szybko chcecie przejść do innej Ewangelii. Innej jednak Ewangelii nie ma: są tylko jacyś ludzie którzy sięją wśród was zamęt i którzy chcieliby przekreślić Ewangelię Chrystusową” (Ga 1,6-7); „Obawiam się jednak, ażeby nie były odwiedzione umysły wasze od prostoty i czystości wobec Chrystusa w taki sposób, jak w swojej chytrności wąż zwiódł Ewę. Jeśli bowiem przychodzi ktoś i głosi wam innego Jezusa, jakiegośmy wam nie głosili, lub bierzecie innego Ducha, któregoście nie otrzymali, albo inną ewangelię, nie tę, którąście przyjęli – znoście to spokojnie” (2 Kor 11,3-4). Widzi niebezpieczeństwa i przestrzega przed nimi, porównując do słów węża-kusiciela z Rdz 3,1-5 działanie przeciwników fałszujących prawdziwą Dobrą Nowinę i sprzeciwiających się mocy Ducha Świętego¹⁵.

Świadomy znaczenia i ważności nauki, którą głosi z Bożego nakazu, Apostoł wzywa, by dochować jej wierności, choćby nawet on sam zaczął nauczać czegoś innego, albo anioł z nieba miał rzekomo przekazywać inne treści: „Ale gdybyśmy nawet my lub anioł z nieba głosił wam Ewangelię różną od tej, którą wam głosiliśmy – niech będzie przeklęty! Już to przedtem powiedzieliśmy, a teraz jeszcze mówię: Gdyby wam kto głosił Ewangelię różną od tej, którą [od nas] otrzymaliście – niech będzie przeklęty!” (Ga 1,8-9). Bardzo mocne słowa wyrażają mocne przekonanie o prawdzie, która prowadzi do zbawienia¹⁶.

---

¹⁴ Por. np. Iz 28,7; Jr 6,13; 23,9-40; 29,8-9.24-32; Ez 13,1-23; Mi 3,5-7.11; Za 13,2.4.

¹⁵ Por. E. Szymanek, *List do Galatów*, dz. cyt., 40-42; F.J. Matera, *Galatians*, dz. cyt., 46-47; F. Mussner, *Der Galaterbrief*, HTKNT IX, Freiburg–Basel–Wien 1977³, 53-59; V.P. Furnish, *II Corinthians*, dz. cyt., 486-489; R.P. Martin, *2 Corinthians*, dz. cyt., 333-338; K. Prümm, dz. cyt., 603-610.

¹⁶ Por. E. Szymanek, *List do Galatów*, dz. cyt., 42-43; F.J. Matera, *Galatians*, dz. cyt., 46-47; F. Mussner, *Der Galaterbrief*, dz. cyt., 59-62;

Św. Paweł na określenie Ewangelii, którą głosi, stosuje określenia:

Ewangelia Boga (np. Rz 1,1; 15,16; 2 Kor 11,7; 1 Tes 2,2.8.9);

Ewangelia Chrystusa (np. Rz 15,19; 1 Kor 9,12; 2 Kor 2,12; 4,4 – Ewangelia chwały Chrystusa; 9,13; 10,14; Ga 1,7; Flp 1,27; 1 Tes 3,2);

Ewangelia o Jego [Bożym] Synu (Rz 1,9);

moja Ewangelia (Rz 2,16; [16,25]);

nasza Ewangelia (2 Kor 4,3; 1 Tes 1,5; por. 2,4 – „którą głosimy”)¹⁷.

„Moja” oznacza równocześnie – otrzymana. W związku z prawdą o zmartwychwstaniu wylicza świadków, którym ukazał się zmartwychwstały Chrystus. Kończy stwierdzeniem jedności nauki: „Przekazałem wam na początku to, co przejąłem: że Chrystus umarł – zgodnie z Pismem – za nasze grzechy, że został pogrzebany, że zmartwychwstał trzeciego dnia, zgodnie z Pismem; i że ukazał się Kefasowi, a potem Dwunastu, później zjawił się więcej niż pięciuset braciom równocześnie; większość z nich żyje dotąd, niektórzy zaś pomarli. Potem ukazał się Jakubowi, później wszystkim apostołom. W końcu, już po wszystkich, ukazał się także i mnie jako poronionemu płodowi. Jestem bowiem najmniejszy ze wszystkich apostołów i niegodzien zwać się apostołem, bo prześladowałem Kościół Boży. Lecz za łaską Boga jestem tym, czym jestem, a dana mi łaska Jego nie okazała się daremna; przeciwnie, pracowałem więcej od nich wszystkich, nie ja, co prawda, lecz łaska Boża ze mną. Tak więc czy to ja, czy inni, tak nauczamy i tak wyście uwierzyli” (1 Kor 15,3-11).

H. Langkammer, *List do Galatów*, Biblia Lubelska, Lublin 1999, 30-31. Można zestawić Ga 1,8-9 z nakazem ukarania śmiercią fałszywego proroka lub wyjaśnicza snów, jeśliby nawet uczynili jakiś znak lub cud i na jego podstawie nawoływali do bałwochwalstwa (Pwt 13,2-4.6).

¹⁷ Za J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, dz. cyt., 258 z uzupełnieniem na podstawie konkordancji H. Bachmann, W. A. Slaby, *Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece*, Berlin-New York 1980. Por. też H. Langkammer, *List do Galatów*, dz. cyt., 29.

Autorytet nauki potwierdzają świadectwa wielu osób. Jest ona powszechnie głoszona. Paweł uczestniczy w Bożym dziele sprawowanym także przez wielu innych cieszących się uznaniem uczniów Chrystusa¹⁸.

Sam Jezus przedstawiał swoją naukę jako równocześnie własną i pochodzącą od Ojca. Szczególnie wiele mówi na ten temat Ewangelia św. Jana. Podkreśla swą więź z Ojcem, od którego otrzymuje wszystko i z którym jest zjednoczony w swoim działaniu¹⁹.

Jezus (Syn) mówił, że głosi naukę, którą otrzymał od Ojca, a Jego czyny są wypełnieniem woli Ojca, znakiem miłości do Niego: „Rzekł więc do nich Jezus: «Gdy wywyższycie Syna Człowieczego, wtedy poznacie, że JA JE-STEM i że Ja nic sam z siebie nie czynię, ale że mówię to, czego Mnie Ojciec nauczył... Co Ja widziałem u mego Ojca, to głoszę; wy czynicie to, coście usłyszeli od waszego ojca»” (J 8,28.38);

„Nie mówiłem bowiem sam od siebie, ale Ojciec, który Mnie posłał, On Mi nakazał, co mam powiedzieć i oznajmić. A wiem, że przykazanie Jego jest życiem wiecznym. To, co mówię, mówię tak, jak Mi Ojciec powiedział»” (J 12,49-50);

„A nauka, którą słyszycie, nie jest moja, ale Tego, który Mnie posłał, Ojca” (J 14,24);

„Ale niech świat się dowie, że Ja miłuję Ojca i że tak czynię, jak Mi Ojciec nakazał” (J 14,31);

„Jak Mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowałem. Trwajcie w miłości mojej! Jeśli będziecie zachowywać moje przykazania, będziecie trwać w miłości mojej, tak jak Ja zachowałem przykazania Ojca mego i trwam w Jego miłości” (J 15,9-10);

„oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego” (J 15,15).

---

¹⁸ Por. H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian*, dz. cyt., 81-87; W.F. Orr, J.A. Walther, *I Corinthians*, AB 32, Garden City, New York 1976, 317-323; C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 337-346.

¹⁹ Np. J 7,29; 8,28.55; 10,15; 14,31; 15,10; 17,29 (poznanie).

Tak też Paweł mówił o swoim posługiwaniu: „Usiłujecie bowiem doświadczać Chrystusa, który przeze mnie przemawia” (2 Kor 13,3). Mówienie w imieniu Chrystusa, głoszenie Jego słowa jest podstawą autorytetu, który w razie potrzeby może się przejawiać w mocnym działaniu²⁰. Widzimy, że uczeń naśladuje Mistrza. To przykład i zobowiązujące wezwanie dla wszystkich głosicieli Ewangelii.

NIEZALEŻNOŚĆ PAWŁA OD STARSZYCH APOSTOŁÓW, ALE I SOLIDARNOŚĆ Z NIMI

Dzieje Apostolskie mówią o sytuacji w Antiochii po pierwszej podróży apostołskiej św. Pawła: „Niektórzy przybysze z Judei nauczali braci: «Jeżeli się nie poddacie obrzezaniu według zwyczaju Mojżeszowego, nie możecie być zbawieni». Kiedy doszło do niemalych sporów i roztrząsań między nimi a Pawłem i Barnabą, postanowiono, że Paweł i Barnaba, i jeszcze kilku spośród nich udadzą się w sprawie tego sporu do Jeruzalem, do Apostołów i starszych” (Dz 15,1-2). Zwolennicy zachowywania zwyczajów judaistycznych, opierając się na autorytecie Kościoła Jerozolimskiego gorszyli się, że wierni nawróceni spośród pogan nie zachowywali dawnych tradycji. Dlatego podjęto dyskusję w mieście, w którym Chrystus zakończył swoje ziemskie życie w obecności Jego bezpośrednich uczniów.

Do Galatów Apostoł pisał o przebiegu i owocach tego spotkania: „Co się zaś tyczy stanowiska tych, którzy się cieszą jakimś poważaniem – jakimi oni dawniej byli, jest dla mnie bez znaczenia; u Boga nie ma względu na osobę – otóż ci, co są uznani za powagi, nie polecieli mi dodawać czegokolwiek. Wręcz przeciwnie, stwierdziwszy, że mnie zostało powierzone głoszenie Ewangelii wśród nieobrzezanych, podobnie jak Piotrowi wśród obrzezanych – Ten bowiem, który współdziałał z Piotrem w apostoło-

---

²⁰ Por. K. Prümm, dz. cyt., 707-708; C.K. Barrett, *The Second Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 335.

waniu obrzezanych, współdziałał i ze mną wśród pogan – i uznawszy daną mi łaskę, Jakub, Kefas i Jan, uważani za filary, podali mnie i Barnabie prawicę na znak wspólnoty, byśmy szli do pogan, oni zaś do obrzezanych, byleśmy pamiętali o ubogich, co też gorliwie starałem się czynić” (Ga 2,6-10). Autorytet Pawła jako powołanego do głoszenia Ewangelii wśród pogan, został uznany i postawiony na tej płaszczyźnie, co autorytet bezpośrednich uczniów Jezusa, wśród których pierwsze miejsca zajmuje Piotr – Kefas. Stwierdzono, że Bóg współdziałał z Pawłem głoszącym słowo Boże wśród pogan tak, jak współdziałał z Piotrem działającym wśród Żydów. Oficjalnie uznano jego misję²¹.

Powstałe napięcia pokazywały potrzebę obrony autorytetu apostołowskiego Pawła wobec zamętu. Tekst podkreśla uznanie jego powołania i godności i pokazuje związek jego pracy z nauczaniem całego Kościoła, innych Apostołów.

Jako „filary Kościoła” wymieniani są Jakub, Kefas i Jan. Na pierwszym miejscu Jakub, głowa wspólnoty jerozolimskiej, przedstawiciel judeochrześcijan, szanowany także wśród tradycyjnych Żydów. Dzieje Apostolskie mówią o nim w związku z zebraniem w Jerozolimie (Dz 15,13-21)²² oraz wizytą Pawła w świętym mieście zakończoną próbą ukamienowania w świątyni i aresztowaniem. Apostoł Narodów rozpoczął ją od spotkania z Jakubem (Dz 21,18 – „poszedł do Jakuba”) i dostosował się do rad jego otoczenia, by pokazać, że sam jak Żyd zachowuje zwyczaje Prawa Mojżeszowego. W stosunku do pogan uznano za słuszny sposób postępowania Pawła i przypomniano obowiązujące nawróconych pogan „klauzule” (Dz 21,20-25).

Św. Paweł w Jerozolimie razem z innymi zgłosił wypełnienie ślubu i poddał się oczyszczeniu rytualnemu

---

²¹ Por. E. Szymanek, *List do Galatów*, dz. cyt., 57-59; F.J. Matera, *Galatians*, dz. cyt., 76-84.

²² Por. E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT V, Poznań 1961, 355-357; L.T. Johnson, *The Acts of the Apostles*, SPS 5, Collegeville, Minnesota 1992, 264-267; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte*, 2. Teil, HTKNT V, 2, Freiburg-Basel-Wien 1982, 181-184.

(Dz 21,26-27)²³. Wśród jego osobistych praktyk wspomniany jest ślub, podobny do nazireatu, choć nie całkiem odpowiadający jego warunkom, w związku z którym – prawdopodobnie po wypełnieniu okresu, który go obejmował – ostrzygł głowę (Dz 18,18)²⁴.

Postępowanie wobec nawróconych Żydów wymagało pewnej delikatności. Paweł dawał dowody takiej postawy poprzez zbieranie składki na ich potrzeby oraz własne postępowanie w Jerozolimie.

Imię Piotra Paweł przytacza często w Listach do Galatów i w Pierwszym Liście do Koryntian w aramejskiej formie Kefas²⁵. Podkreśla w ten sposób jego godność Skąły, podstawy Kościoła i może też pierwotny charakter jego powołania.

Jan jako ważna postać wspólnoty jerozolimskiej występuje w pierwszej części Dziejów Apostolskich, zwykle jako towarzysz Piotra (Dz 1,13; 3,1-11; 4,1-22; 8,14-25)²⁶. Pierwszy z Apostołów, który poniósł śmierć męczeńską z rozkazu króla Heroda Agryppy I, jest określony w słowach: Jakub, brat Jana (Dz 12,2), co też wskazuje na autorytet młodszego brata znanego wielu wiernym pierwotnego Kościoła.

W Pierwszym Liście do Koryntian św. Paweł zwraca uwagę na ujemne skutki przywiązania grup wiernych do tych, którzy albo bezpośrednio głosili im Ewangelię, albo na których powoływali się misjonarze: „Ciągłe przecieć jeszcze jesteście cieleśni. Jeżeli bowiem jest między wami zawiść i niezgoda, to czyż nie jesteście cieleśni i nie

---

²³ Por. E. Dąbrowski, dz. cyt., 419-421; L.T. Johnson, dz. cyt., 374-380; G. Schneider, dz. cyt., 309-311.

²⁴ Por. E. Dąbrowski, dz. cyt., 390-391; L.T. Johnson, dz. cyt., 329-330; G. Schneider, dz. cyt., 255-256.

²⁵ 1 Kor 1,12; 3,22; 9,5; 15,5; Ga 1,18; 2,9.11.14. Dla porównania, w jego listach forma Piotr występuje tylko w Ga 2,7-8.

²⁶ Por. E. Dąbrowski, dz. cyt., 250-252.255-258.293-294; L.T. Johnson, dz. cyt., 34.71.76-82.148-153; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte*, 1. Teil, HTKNT V,1, Freiburg-Basel-Wien 1980, 206.296-303.341-352.491-495.

postępujecie tylko po ludzku? Skoro jeden mówi: «Ja jestem Pawła», a drugi: «Ja jestem Apollosa», to czyż nie postępujecie tylko po ludzku? (...) Niech się przeto nie chelpi nikt z powodu ludzi! Wszystko bowiem jest wasze: czy to Paweł, czy Apollos, czy Kefas; czy to świat, czy życie, czy śmierć, czy to rzeczy terażniejsze, czy przyszłe, wszystko jest wasze, wy zaś Chrystusa, a Chrystus – Boga» (1 Kor 3,3-4.21-23). Trzeba pamiętać, że głoszona nauka pochodzi od Chrystusa, a ci, którzy ją przekazują, są Jego reprezentantami. Szacunek dla nich nie może przesłaniać i odniesienia do Chrystusa i Boga ani też nie powinno się ich sobie nawzajem przeciwstawiać²⁷.

Wyrazem więzi wspólnot założonych przez św. Pawła, wywodzących się spośród nawróconych pogan, ze wspólnotą jerozolimską były zbierane dla nich składki²⁸. Greci termin oznaczający wspólnotę – *koinonia* – pokazuje znaczenie bardzo konkretne przez to działanie stanowiące przejaw wzajemnej jedności i miłości. Apostoł gorąco zachęca do hojności wiernych w Koryncie, dając im jako przykład postawę Kościołów w Macedonii (2 Kor 8,1-15), a także odwołuje się do ich wcześniejszej gorliwości, którą mógł chlubić się wśród Macedończyków (2 Kor 9,2)²⁹.

Do Rzymian pisze: „W tej chwili wybieram się do Jerozalemu z posługą dla świętych. Macedonia i Achaja bowiem uznały za stosowne zebrać składkę na rzecz świętych w Jerozalemu. Uznały za stosowne, bo i są ich dłużnikami. Jeżeli bowiem poganie otrzymali udział w ich dobrach duchowych, powinni im za to służyć pomocą doczesną” (Rz 15,25-28)³⁰.

---

²⁷ Por. W.F. Orr, J.A. Walther, *I Corinthians*, dz. cyt., 169-175; C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 81-82.94-98.

²⁸ Por. J. Gnilka, *Paweł z Tarsu*, dz. cyt., 209-221.

²⁹ Por. H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian*, dz. cyt., 151-155.157; V.P. Furnish, *II Corinthians*, dz. cyt., 399-420.426.436-439; R.P. Martin, *2 Corinthians*, dz. cyt., 248-268.283; K. Prümm, dz. cyt., 505-523.531.

³⁰ Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT VI.1, Poznań-Warszawa 1978, 280-281; H. Schlier, *Der Römerbrief*, HTKNT VI, Freiburg-Basel-Wien 1977, 436-437.

Jedność pokazywana przez praktykę czynnej miłości stoi u podstaw działania apostołskiego. Powołani do niego ludzie występują jako przedstawiciele autorytetu Chrystusa i Boga. Obdarzeni Jego Duchem stosują odpowiednie środki, by do każdego dotarła dobra nowina o zbawieniu³¹.

NOWOŚĆ EWANGELII PAWŁOWEJ

W stosunku do sposobu głoszenia Ewangelii wobec Żydów, wobec których podkreślano, że Jezus jest oczekiwany Mesjaszem, który wypełnił wszelkie zapowiedzi Pierwszego Przymierza, św. Paweł podkreślał nowość Jego dzieła. Obejmuje ono swymi skutkami wszystkich, którzy uwierzą i przyjmą chrzest. Konsekwentnie podkreśla znaczenie wiary w Chrystusa i Jego zbawcze dzieło, wolność od dawnych form kultu, przepisów i zwyczajów.

Pawłowy kerygmat – podstawowa prawda o Chrystusie i Jego misji, wymaga odpowiedzi wiary przejawiającej się poprzez nowe życie. Chrześcijanin jest całkowicie nowym człowiekiem w najgłębszej istocie swego bytu³², uczestnikiem Chrystusowego zwycięstwa nad wszelkimi mocami zła³³.

Konsekwencję nowego sposobu życia stanowi odrzucenie tego, co zbędne, co miało do spełnienia czasową funkcję, a co niektórzy judeochrześcijanie starali się narzucić wiernym nawróconym spośród pogan, zmuszając

---

³¹ O swoim działaniu i wysiłkach, by dostosować się do wszystkich, pisze Apostoł Narodów w 1 Kor 9,19-22, co można streścić w ostatnim zdaniu fragmentu: „Stałem się wszystkim dla wszystkich, żeby uratować choć niektórych”. Por. K. W.F. Orr, J.A. Walther, *I Corinthians*, dz. cyt., 243; C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 209-216.

³² R. Zdzisławski, *Chryścianologia św. Pawła. Aspekt ontyczny*, Kraków 1989. W ujęciu autora chryścianologia to nowa antropologia, nauka o nowym człowieku, przemienionym przez chrzest.

³³ Por. S. Wronka, *La vittoria di Dio e dell'uomo in Paolo. Studio esegetico-teologico su nikaō*, Kraków 2002.

ich do obrzezania i zachowywania zwyczajów żydowskich. Szczególnie mocno mówi o tym św. Paweł w Listach do Galatów i Drugim do Koryntian.

Przedstawia obrazowo rolę Prawa, odwołując się do zadań starożytnego wychowawcy: „Do czasu przyjęcia wiary byliśmy poddani pod straż Prawa i trzymaniem w zamknięciu aż do przyszłego objawienia się wiary. Tym sposobem Prawo stało się dla nas wychowawcą (*pajdagogos*), [który miał prowadzić] ku Chrystusowi, abyśmy dzięki wierze uzyskali usprawiedliwienie. Gdy jednak wiara nadeszła, już nie jesteśmy poddani wychowawcy. Wszyscy bowiem przez wiarę jesteście synami Bożymi – w Chrystusie Jezusie. Bo wy wszyscy, którzy zostaliście ochrzczeni w Chrystusie, przyoblekliście się w Chrystusa” (Ga 3,23-27). Rola Prawa jako wychowawcy zakończyła się, gdy przyprowadziło swego wychowanka do pełni wiedzy, jaką przyniósł Chrystus. Sam wychowawca nie mógł jej przekazać, jego funkcja polegała przede wszystkim na utrzymywaniu dyscypliny, na co wskazują też określenia: „straż” i „trzymanie w zamknięciu” (Ga 3,23)³⁴.

Apostoł wskazuje na przeciwieństwo między posługiwaniem dawnemu porządkowi (śmierci, ciała, litery, Prawa) a nowemu, oznaczanemu przez Ducha lub ducha (sfera pozostająca pod wpływem działania Ducha Świętego w następstwie zbawczego dzieła Chrystusa, do którego człowiek jest włączany przez chrzest)³⁵.

Jego mocne, jednoznaczne nauczanie stanowiło kontrast w stosunku do pewnej ostrożności Piotra, który w Antiochii, by uniknąć gorszenia chrześcijan wywodzących

---

³⁴ Szerzej piszę o tym w artykule: *Prawo stało się dla nas wychowawcą, [który miał prowadzić] ku Chrystusowi (Ga 3,24)*, w: *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Tadeuszowi Brzegowemu w 65. rocznicę urodzin*, Studia t. XV, red. S. Hałas, P. Włodyga, Kraków 2006, 43-54.

³⁵ A. Jankowski w monografii *Duch Święty w Nowym Testamencie. Zarys pneumatologii NT* wydanie trzecie, rozszerzone, Kraków 1998, 78-60 omawia pary określeń wskazujących na przeciwieństwa obu etapów zbawienia: Litera – Duch Rz 7,6 (78-79); Ciało – Duch Ga 5,16-18; Rz 8,1-4.

się spośród Żydów, przestał spożywać posiłki wspólnie z wiernymi wywodzącymi się spośród pogan. Poczucie odpowiedzialności za misje wśród Żydów spowodowało napięcia, o których św. Paweł pisze w Liście do Galatów (Ga 2,11-21). Zewnętrzne postępowanie wiernych wywodzących się z judaizmu mogło oznaczać uznawanie Prawa żydowskiego za drogę zbawienia. Choć rozwiązanie nie nastąpiło od razu: zarówno Piotr jak i Paweł pozostali przy swoich stanowiska, nie spowodowało to definitywnego rozłamu, o czym świadczy potwierdzanie w tekstach Pawłowych jedności głoszonej nauki oraz przygotowywanie pomocy materialnej dla wiernych Kościoła Jerozolimskiego³⁶.

ROLA I ZNACZENIE EWANGELII W ŻYCIU KOŚCIOŁA I CHRZEŚCIJAN

Św. Paweł głosi Ewangelię jako prawdę niezbędną do zbawienia. Kto w nią uwierzy, otwiera się na płynącą z niej moc Bożą. Natomiast przeciwstawia się jej judeochrześcijańskie przywiązanie do zwyczajów Prawa ST.

W Liście do Rzymian Apostoł Narodów pisze: „Bo ja nie wstydzę się Ewangelii, jest bowiem ona mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego, najpierw dla Żyda, potem dla Greka. W niej bowiem objawia się sprawiedliwość Boża, która od wiary wychodzi i ku wierze prowadzi, jak jest napisane: *a sprawiedliwy żyć będzie dzięki wierze*” (Rz 1,16-17). Moc Boża płynąca z głoszonej Ewangelii, umożliwia człowiekowi przyjęcie wiary i osiągnięcie zbawienia³⁷.

---

³⁶ Por. J. Gnilk, *Paweł z Tarsu*, dz. cyt., 138-146; tenże, *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwu wiekach*, Kraków 2002, 117-125; R. Kieffer, *Foi et justification a Antioche. Interprétation d'un conflit (Ga 2, 14-21)*, LD 111, Paris 1982; E. Szymanek, *List do Galatów*, dz. cyt., 59-68; F.J. Matera, *Galatians*, dz. cyt., 84-104; F. Mussner, *Der Galaterbrief*, dz. cyt., 133-187; H. Langkammer, *List do Galatów*, dz. cyt., 45-50.

³⁷ Por. A. Viard, *Saint Paul Épître aux Romains*, Sources Bibliques, Paris 1975, 46-52; K. Romaniuk, *List do Rzymian*, dz. cyt., 86-88; H. Schlier, *Der Römerbrief*, dz. cyt., 42-46.

W Pierwszym Liście do Koryntian jako źródło mocy podaje naukę krzyża, ukrzyżowanego Chrystusa: „Nauka bowiem krzyża głupstwem jest dla tych, co idą na zatrącenie, mocą Bożą zaś dla nas, którzy dostępujemy zbawienia... Tak więc, gdy Żydzi żądają znaków, a Grecy szukają mądrości, my głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan, dla tych zaś, którzy są powołani, tak spośród Żydów, jak i spośród Greków – Chrystusem, mocą Bożą i mądrością Bożą” (1 Kor 1,18.22-24). Konkretyzuje treść Ewangelii wskazując na zbawczą ofiarę Chrystusa dokonaną na krzyżu³⁸.

Skromnie przedstawia swoje wysiłki, by podkreślić moc Bożą płynącą z wiary w przyjętą Dobrą Nowinę: „A mowa moja i moje głoszenie nauki nie miały nic z uwodzących przekonywaniem słów mądrości, lecz były ukazywaniem ducha i mocy, aby wiara wasza opierała się nie na mądrości ludzkiej, lecz na mocy Bożej” (1 Kor 2,4-5). Nie ludzka mądrość, lecz Boża moc i działanie Ducha Świętego wspomaga Apostoła i tych, którzy przyjmują jego naukę³⁹.

Dobitnie wskazuje, że nie ma mocy zbawczej przestrzeganie dawnego Prawa. Obietnicę otrzymują ci, którzy wierzą w Jezusa Chrystusa: „Gdyby mianowicie dane było Prawo, mające moc udzielania życia, wówczas rzeczywiście usprawiedliwienie płynęłoby z Prawa. Lecz Pismo poddało wszystko pod [władzę] grzechu, aby obietnica dostała się dzięki wierze w Jezusa Chrystusa tym, którzy wierzą” (Ga 3,21-22). Trzeba rozumieć etapy Bożego działania i korzystać ze środków właściwych dla aktualnego⁴⁰.

---

³⁸ Por. H. Langkammer, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian*, dz. cyt., 24-25; W.F. Orr, J.A. Walther, *I Corinthians*, AB 32, Garden City, New York 1976, 154-155.161-165; C.K. Barrett, *A Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, dz. cyt., 51-52.54-56. Jednak trzeba pamiętać, że z krzyżem nierozdzielnie wiąże się zmartwychwstanie Chrystusa. Naukę Pawła w Atenach streszcza zdanie: „głosił Jezusa i zmartwychwstanie” (Dz 17,18).

³⁹ Por. C.K. Barrett, dz. cyt., 65-66.

⁴⁰ Por. E. Szymanek, *List do Galatów*, dz. cyt., 79-80; F.J. Matera, *Galatians*, dz. cyt., 135.138-139.

Raduje się, że Tesaloniczanie otwarli się na działanie Bożego słowa i łaski: „Nasze głoszenie Ewangelii wśród was nie dokonało się samym tylko słowem, lecz mocą i [działaniem] Ducha Świętego oraz wielką siłą przekonania. Wiecie bowiem, jacy dla was byliśmy, przebywając wśród was. A wy, przyjmując słowo pośród wielkiego ucisku, z radością Ducha Świętego, staliście się naśladowcami naszymi i Pana” (1 Tes 1,5n). Przyjęcie słowa Bożego jest następstwem Bożej łaski i odpowiedzi ludzi otwierających się na działanie Ducha Świętego⁴¹.

Apostoł wyraża wielką wdzięczność, że słowo Boże może działać w członkach wspólnoty w Tesalonice: „Dlatego nieustannie dziękujemy Bogu, bo gdy przejęliście słowo Boże, usłyszane od nas, przyjęliście je nie jako słowo ludzkie, ale jako to, czym jest naprawdę – jako słowo Boga, który działa w was, wierzących” (1 Tes 2,13)⁴². Wielki skarb, jakim jest Boża nauka, może wydawać błogosławione owoce, jeśli ludzie go przyjmują i zgodnie z nim kształtują swoje życie.

PODSUMOWANIE

Niezmordowana praca apostołska św. Pawła doprowadziła do przekazania prawdy o Chrystusie ludziom z wielu krajów Imperium Rzymskiego. Głęboka refleksja, której owocem są jego listy, umożliwiła młodemu Kościołowi zrozumienie tego, co najistotniejsze w chrześcijańskim przesłaniu.

O wielkości Apostoła świadczą zarówno jego własne teksty, jak też późniejsze, tworzące Corpus Paulinum.

---

⁴¹ Por. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT IX, Poznań-Warszawa 1979, 127-130; M. Bednarz, *1-2 List do Tesaloniczan. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny, NT 13, Święty Paweł, Częstochowa 2007, 106-110; E.J. Richard, *First and Second Thessalonians*, SPS 11, Collegeville, Minnesota 1995, 48-49.65-69.

⁴² Por. J. Stępień, dz. cyt. 149-151; M. Bednarz, dz. cyt., 182-186; E.J. Richard, dz. cyt., 111-118.

Poziom mistrza pokazuje też jego zdolność do inspirowania uczniów⁴³.

Ewangelia jako Dobra Nowina o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym, który dla nas stał się prawdziwym człowiekiem, oddał za nas życie na krzyżu i zmartwychwstał, by umożliwić nam życie z Bogiem, jest prawdą prowadzącą do zbawienia. Bardzo wiele zawdzięczamy św. Pawłowi, zwanemu przez Ojców Kościoła Nauczycielem Narodów. Niech i nasze wysiłki pomagają dzisiejszym ludziom coraz lepiej rozumieć i przyjmować naukę, jaką on głosił.

Sommario

San Paolo fa l'apologia del suo apostolato: dimostra che la sua dottrina è uguale a quella degli altri Apostoli. Anzitutto nelle Lettere ai Galati e Seconda ai Corinti ma anche nelle altre lettere Apostolo mostra la sua dignità apostolica, mandato ricevuto a Dio (Gal. 1,1.11; 1 Cor. 11,2 Cor. 1,1), grande obbligo imposto da Dio (1 Cor. 9,16-17). Lui trasmette quello che lui stesso ha ricevuto (1 Cor. 11,23; 15,3) come Gesù ha insegnato quello che ha ricevuto dal suo Padre (cf. Gv. 8,28.38; 12,49-50; 14,24.31; 15,9-10.15).

La dottrina di Paolo è stata approvata dagli Apostoli nel Concilio di Gerusalemme (Gal 2,6-10). Per salvarsi è necessaria soltanto la fede in Cristo e non le opere della Legge

---

⁴³ Badając teksty uważane dziś za popawłowe nie można wykluczyć, że późniejsze redakcje nie opierają się na fragmentach autentycznych zapisanych tekstów albo ustnie przekazywanych wypowiedzi św. Pawła. Historia nauk biblijnych pokazuje, że niekiedy łagodzone wnioski odrzucające tradycyjne przekonania. Ciekawą próbę rekonstrukcji hipotetycznego listu św. Pawła do chrześcijan w Jerozolimie, na podstawie którego opracowano kanoniczny List do Hebrajczyków zaproponował T. Jelonek, *List do Hebrajczyków – list czy przemowa?* w: *Język Biblii a język współczesny*, praca zbiorowa, Kraków 2006, 49-72, zwłaszcza 64-66 (rekonstrukcja obejmuje tekst, w którym występują czasowniki w drugiej osobie liczby mnogiej – wersety oraz fragmenty z wersetów: 3,1-2.12-13; 5,11-12; 6,10-12; 7,4; 10,25. 28-29.32-37; 12,3-8.12-14.17.22.24.25; 13,2-5.7-9.16-25).

mosaica. „La legge è stata il nostro pedagogo, per condurci a Cristo, affinché fossimo giustificati per la fede” (Gal. 3,24). Il Vangelo „è una forza di Dio per la salvezza di chiunque crede” (Rm. 1,16; cf. 1 Cor. 1,18.22-24; 2,4-5).

La grandezza di san Paolo si mostra nel suo lavoro apostolico, nelle sue lettere e anche negli scritti apparsi più tardi, opere dei suoi discepoli stimati per questo grande Maestro.

O. Tomasz Maria Dąbek OSB
ul. Benedyktowska 37
30-398 Kraków-Tyniec

O. TOMASZ MARIA DĄBEK OSB, ur. 1952 w Będzinie, szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące ukończył w Czeladzi, w Tyńcu od 1971 r., święcenia kapłańskie w 1979 r., dr hab. teologii, profesor zwyczajny PAT, wykłada egzegezę Nowego Testamentu, teologię biblijną, w latach 1980-2004 także muzykę kościelną. W latach 1984-2003 pełnił funkcję proboszcza w Tyńcu. Opublikował ponad 200 opracowań naukowych i popularno-naukowych, w tym 24 książki.